

Joyce DiDonato és az Il Pomo d'Oro a Hagia Eirene bazilika színpadán. © Ali Güler / IHSV

 Hózsza Zsófia

A bazárok között Élménybeszámoló egy isztambuli fesztiválról

Meglepő talán, hogy egy olyan fesztiválnak, amelynek három hete alatt fellépett Joyce DiDonato, Diana Damrau, Nicolas Testé, a Maisky család, Daniil Trifonov, Reanud Capucon és Khatia Buniatishvili is, nem egy nyugat-európai vagy amerikai város, hanem a Kelet kapuja: Isztambul adott otthont. Színpompás kulturális kavalkád és csúcsszínvonalú koncertek részese lehettem az ott töltött néhány nap alatt.

A 46. Isztambul Zenei Fesztivál az Isztambuli Kulturális és Művészeti Alapítvány (IKSV) szervezésében valósult meg. A non-profit, nem kormányzati szervezetet – amint azt honlapjukon is hangsúlyozzák, – 1973-ban alapította tizenhárom műkedvelő üzletember, hogy a különböző művészeti ágak előadóinak, képviselőinek és termékeinek legjavát hozza a török fővárosba, és nemzetközi kommunikációs platformot létesítsen. Az általuk megrendezett első fesztivál 1973-ban, a Török Köztársaság alapításának 50. évfordulóján elsősorban a klasszikus zenéről szólt, majd a kínálat évről évre bővült filmvetítésekkel, színházi, jazz- és baletteladásokkal, valamint képzőművészeti kiállításokkal. A különböző művészeti ágaknak szentelt eseménysorozatok azóta önálló fesztiválokká fejlődtek: az IKSZV ma már csaknem a teljes évet lefedő fesztiválsorozat gazdája, mely a kulturális sokszínűség és a szabad véleménynyilvánítás zászlóshajója, rendezvényeivel a kultúrák közötti párbeszédet igyekszik gazdagítani faji, etnikai vagy vallási meggyőződéstől függetlenül – a nemes céloknak keresve sem találhatnánk alkalmasabb és szimbolikusabb helyszínt a rendkívül színes történelmi és kultúrájú városnál.

Az Isztambul Zenei Fesztivál a legrangosabb zenei eseménynek számít Törökországban, több mint 40 éves története során nagy szerepet játszott a klasszikus zene terjesztésében, népszerűsítésében. Kár volna világsztárok neveinek hosszú felsorolásába bocsátkozni: az elmúlt évtizedekben a stílus minden nemzetközi viszonylatban fontos előadója fellépett itt, szinte kivétel nélkül. A fesztivál tevékenysége azonban korántsem korlátozódik a sztárok felvonultatására: a kortárs zenei repertoár gazdagítása és

a zenetudományi kutatás támogatása, ösztönzése mellett szintén elkötelezett a rendezvény, melyet 11 éven keresztül – idén utoljára – irányított Yeşim Güner Oymak. Az igazgató asszony korábban éveken át dolgozott és gyűjtött tapasztalatot a kulturális szférában Európa-szerte, többek között Budapesten is. Elsősorban az ő érdeme, hogy a fesztivál a koncerttermekben nem túl gazdag város híres és különleges történelmi épületeiben, turistafrekventált helyszínein rendezheti programjainak nagy részét. Például az Askenázi zsinagógában, a Szent Péter és Pál templomban, sőt: a Nagy Bazárban és a Hagia Eirene bazilikában is. Utóbbi épület Isztambul egyik legrégebbi bizánci temploma, a Hagia Sophia közvetlen szomszédságában. Nevét nem melleleg Szent László király lányáról, Piroskáról kapta, aki II. János császár oldalán, Eirene (Írén) néven lett bizánci császárné. Első isztambuli estémem ide csöppentem, a különleges helyszínhez illő, nem kevésbé különleges produkcióra: Joyce DiDonato és az Il Pomo d'Oro Zenekar *In War and Peace – Harmony Through Music* (Háborúban és békében – harmónia a zene közvetítésével) című előadására.

A tematikus koncertet mintha a majd' 700 éves, számos háborút és békeidőt ért bazilikába álmodták volna meg – azt hiszem, jóval szerencsésebbnek mondhatom magam a budapesti közönségnél, amely néhány héttel később a Műpa színpadán láthatta az előadást. DiDonatónak egyébként is aligha akad versenytársa drámai kifejezőerőben, hallgatóját lehengerlő kisugárzásban, és a program nagy részét képező Händel- és Purcell-áriák előadásában sem. Ezen az estén, a bazilika megrendítő terében azonban

Mischa Maisky és a Liszt Ferenc Kamarezenekar a Hagia Eirene bazilikában. © Ali Güler / IKSZV

A Maisky család és Maxim Rysanov a Sűreyya Operaházban © Ail Guler / IKS

tényleg úgy tűnt, a földi lét és a túlvilág között álló, minden bölcsesség birtokában lévő lény ő, aki maga testesíti meg a harmóniát. Éneklése kifogástalan volt, s még bravúros koloratúrából is a legmélyebb őszinteség és szerénység áradt. A koncertet záró megindító beszéde, majd a ráadásként énekelt Strauss-dal, a *Morgen!* után az egész közönség könnyes szemekkel, álló ovációval ünnepelte őt.

A Maxim Emelyanchev által vezetett Il Pomo d'Oro technikai és muzikális szempontból is hozzá méltó partnernek bizonyult: játékuik olyannyira tökéletes és magától értődő volt, mintha valóban egy 18. századból odacsöppent zenekart hallgattunk volna. A hangzó élményt modern és szimbolikus látványvilág tette teljessé DiDonato mozdulataival, jelmezével és testsminkjével, illetve Manuel Palazzo mély tartalommal bíró, mégis egyszerű, természetes táncával.

Bár olyan szerencsém volt, hogy a pompás előadói gárdától csupán néhány méterre, az első sorokban foglalhattam helyet, remek akusztikában élvezhettem a koncertet.

A hatalmas kupolás térről kellemetlenül hosszú lecsengési időt és kiegyenlítetlen hangzást feltételezhetnénk, adottságai azonban kiválóan megfelelnek a klasszikus zene által megkívántaknak. Állításomat persze nem csupán az *In War and Peace* tapasztalataira alapozom, Mischa Maisky és a Liszt Ferenc Kamarazenekar hangversenyén ugyanis a terem közepén foglaltam helyet – igaz, nem könnyen verekedtem oda be magam a sűrűn elhelyezett székek között.

A magyar együttes, amely visszajáró és szívesen látott vendég Isztambulban, Grieg *Holberg-szvitjét* és Bartók *Divertimentóját* játszotta a Hagia Eirenében adott

koncertjén. Bár a romantikus nyitódarab is színes és meggyőző volt, mégis az utóbbi mű hallgatása közben feszítettem igazán büszkén a székemben. A zenekar a Bartókhoz illő expresszivitással, gazdag hangszínnel és dinamikával játszotta régi repertoárdarabját, melyet a magyar zeneművészet lobogójaként hordoz világszerte. Míg a két zenekari műben tökéletes belső együttműködését és a főszerepre méltó voltát bizonyította az együttes, Haydn *C-dúr csellóversenyében* és Csajkovszkij rokokó témára írt variációsorozatában teljesen alá tudta rendelni magát a szolistának. Persze nem is igazán tehetett mást, hiszen Mischa Maisky – ahogyan azt a magyar közönség is sokszor tapasztalhatta már – rendkívül egyedi és erős művészegyeniség. Az ő játéka mindig úgy hat rám, mintha először hallanám: meghökkent és rengeteg meglepetést okoz. A Haydn-versenymű közben ért meglepetések ezúttal nem csak pozitívak voltak. Ámultam a virtuóz technikán, a mennyei hangszíneken, hogy olyan lazán bánik a csellóval, mintha a saját testének része volna, magával ragadott intenzíven sodró muzsikálása – s közben bosszantott a szeszély, a gátlástalanság, amellyel fittyet hányt a Haydnhez önkéntelenül, s talán helytelenül társított konvenciókra. A Csajkovszkij-műben már nem hozott zavarba ez a személyesség. A *Változatok egy rokokó témára* Maisky saját vonószenekari átiratában hangzott el, és természetesen óriási ünneplés követte. A nézőtér közepén nemcsak az előadókat, hanem a hallgatóságot is megfigyelhettem: sokkal intenzívebben és őszintébben reagálnak a történésekre, mint azt a magyar közönségtől megszokhattam.

A magától értődő ráadás sajnos elmaradt a koncert végén, helyette Maisky az Isztambul Zenei Fesztivál Életműdíját

vehette át. Az elismeréssel olyan művészeket tüntet ki a rendezvény, akik jelentősen gazdagították a kulturális világörökséget – mint például Arvo Pärt, Daniel Barenboim, Zubin Mehta vagy Krzysztof Penderecki.

Mischa Maisky Isztambulban töltött napjaim egyik főszereplője volt, hiszen még egy estén át hallgathattam a játékát. Az idei fesztivál a családi kötelekek témája köré szerveződött, s ennek apropóján nemcsak a csellóművészt, hanem két művészgyermekét, a zongorista Lilyt és a hegedűjátékos Sachát is meghívták a rendezvényre.

A hármuk alkotta formációt Maxim Rysanov egészítette ki a kamara-hangversenyen, amely nemcsak zenei tekintetben volt különleges kirándulás, helyszínéül ugyanis a város ázsiai oldalán található Süreyya Operaház szolgált. A lemenő nap sugaraiban úszott át velem a komp a Boszporuszon, a kikötőből pedig rövid séta vezetett a szerény méretű, art deco stílusú épületbe, mely jelenleg Isztambul egyetlen operaháza – s csak építése után 80 évvel, 2007-ben kezdett üzemelni ebben a minőségben. (A város azért korábban sem szenvedett operaház hiányában, az európai oldalon ugyanis szintén működött egy. Yeşim Güner Oymak elmondása szerint azonban azt a török kormány jó néhány éve felújítás céljával bezárta, s azóta sem nyitotta meg újra.)

Koncert a Nagy Bazárban. © Ali Güler / IKSZ

A Maisky-család velős műsort állított össze a koncertre: Mahler egytételű *a-moll Zongoranégyesével*, a zeneszerző egyetlen fennmaradt nem énekes kamaradarabjával nyitották az estét. Ezt Sosztakovics mélyen megrendítő *e-moll Zongoratriója* követte, amit a komponista 1944-ben, Leningrád ostroma után írt, és egy közeli barátja emlékének szentelt. Maiskyék játékától, a szinte emberi hangon sóhajtozó csellótól, a fájdalmasan síró hegedűhangtól és a sötét, harangszerű zongoraakkordoktól megállt a levegő a teremben. S közben – ahogy a többi darab során is – csodálatos volt figyelni a három, illetve négy muzsikussal az egyensúlyozását az intenzív önkifejezés és az egymásra figyelés között. Az összjáték nem mindig volt tökéletes, de éppen ez tette beszédessé, nemessé, emberivé. A koncert második részében Schumann *Esz-dúr zongoranégyese* oldotta fel a gyász hangulatát, a hosszú taps után pedig Brahms *c-moll Zongoranégyesének* lassú tételét hallgathattuk meg ráadásként.

A fesztivál kínálatából természetesen nem hiányozhattak a közönségtoborzás célját szolgáló könnyedebb, ingyenesen

látogatható koncertek sem – mint az Anatóliai Fúvósötösé, amelyen Farkas Ferenc 17. századi táncfeldolgozásai is elhangoztak –, de a török, illetve kelet-európai népzenei kultúrából is elsőrangú kóstolót kínált a program. Az *Isztambul dallamai* című koncert azonban nem csak emiatt volt különleges élmény. Vasárnapokon zárva tart a híres Nagy Bazár, a fesztivál pedig ezt leleményesen kihasználva ott rendezte meg török folksztárokat felvonultató koncertjét. A Bazár egyik széles utcájára épített színpadon fellépett például az énekes Ferran Savall, Jordi Savall fia is, a produkciót pedig az európai hírű Hakan Güngör fogta össze, aki

rendszeresen dolgozik együtt Fazıl Say-jal, és a már említett Jordi Savallal is. A népi és klasszikus hangszereken is játszó zenekar a török mellett bolgár, szír, makedón és örmény dalokat, feldolgozásokat és improvizációkat adott elő. A jó minőségű hangtechnika csak kis mértékben tudta ellensúlyozni a labirintusos épület zenének nem éppen kedvező akusztikai adottságait, de a közönség mit sem törődött ezzel. A mennyei fűszer- és rózsairattól belengett, hagyományos török mintákkal festett boltíves folyosó atmoszférája csak fokozta az érzékeket mozgató zene erejét. Innen kilépve már kisebb meglepetést okozott a rendetlenül zibongó város, melynek központja, a Hagia Sophia és a Kék mecset környéke ramadán lévén zsúfolásig megtelt böjtölő családokkal, s melyben nyomát sem lehetett lelni a fesztivált jellemző perfekcionizmusnak. Kelet és Nyugat ilyen intenzív, eseménydús és színvonalas találkozására aligha van egyéb példa, mint Isztambul a zenei fesztivál idején. A rendezvény tehát erősen ajánlott program mindazoknak, akiket vonz e kettősség, és az egzotikus hangulatú utcákról szívesen térnek be világhírű helyszínekre, világszínvonalú koncertekre.